

DAILININKAS XX A. TREČIOJO DEŠIMTMEČIO LIETUVOS TEATRE (1919–1925)

Raimonda Bitinaitė-Širvinskienė

LIETUVOS MUZIKOS IR TEATRO AKADEMIJA

Gedimino pr. 42

LT-01110 Vilnius

raimonda.bite@gmail.com

Straipsnyje analizuojamas dailininko vaidmuo besikuriančiame Lietuvos profesionalų teatre. Siekiama įvertinti, kaip modernaus dailininko savybės – išradingumas ir originalumas – koregavo tradicinę scenografijos sampratą ir padėjo dailininkui įsitvirtinti tarp teatro kūrėjų.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: scenografija, dialogas, išradingumas, originalumas, režisūrinė taktika.

Scenografas – gana nauja profesija dailės srityje. XX a. 3-iajame dešimtmetyje prasidėjus Lietuvos profesionalų teatro dailės istorijai, savo istoriją pradėjo ir profesionalų scenografija. Iki tol dailininkai epizodiškai kūrė privatiems teatrams ir nesiekė specialių mokslų. Pirmieji Lietuvos valstybės remiami teatrai įkurti Kaune 1919 ir 1920 metais. Valstybės teatras (1920–1940), iš dalies remiami Tautos (1919–1924) ir „Vilkolakio“ (1920–1925) teatrai subūrė universalius menininkus. Jie padėjo naujos teatro dailės sampratos pradmenis. Įdomi teatro kūrimo pradžia, kai buvo bandoma išvengti tradicinės kūrėjų ir meno sričių izoliacijos, kurti suburiant kūrybines jėgas ir spektaklio erdvės elementus.

Pradedančio scenografo patirtis 3-iojo dešimtmečio Lietuvos teatre – vienas ryškiausių kūrybinio vienijimosi liudijimų. Klasikinė teatro dailė nebuvo susijusi su spektaklio komponentais, ji buvo formuojama atskirai nuo aktoriaus vaidybos ir muzikos

atlikimo. Moderni kultūra inicijavo grįžti prie teatro ištakų ir įvertinti ritualuose gimusio sinkretinio kūrybos veiksmo svarbą. Iškilio šį veiksmą organizuojančio kūrėjo būtinybė ir įvairių teatro sričių atstovų – dailininkų, aktorių, kompozitorių, dramaturgų – vaidmens kūrybinėje bendrijoje klausimas. Atsirado dvi prieštaringos teorijos: buvo iškelta vieno kūrėjo (režisieriaus) hierarchija ir tuo pačiu metu pripažintas visų sričių atstovų lygiavertis statusas. Tad koks moderniajam menui svarbios individualios meninės raiškos ryšys su kolektyvine raiška? Kokios aplinkybės lemia menininko kūrybines iniciatyvas kolektyviniame mene?

Lietuvių dailėtyra kolektyviniame meno problema į savo tyrinėjimų lauką įtraukia retai. Viena vertus, Lietuvos teatro dailės tyrinėjimai neišplėtoti. Pradiniu XX a. 7-ojo dešimtmečio etapu buvo svarbu išsiaiškinti Lietuvos teatro dailės raidą, tendencijas, stiliaus kryptis. Daug šioje srityje nuveikė

SANTRUMPOS

LLMA – Lietuvos literatūros ir meno archyvas
LLTI – Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas

LITERATŪROS SĄRAŠAS

- Aleksaitė Irena, „Konstantino Glinskio, Antano Sutkaus ir Boriso Dauguviečio režisūra Andriaus Olekos-Žilinsko pastatymų fone“, in: *Lietuvių teatro istorija. Pirmoji knyga 1929–1935*, Vilnius: Gervelė, p. 119–128.
- Balevičiūtė Ramunė, „Lietuvių aktorinės mokyklos formavimosi savitumai“, in: *Kultūrologija 15*, Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2007, p. 228–243.
- Buber Martin, *Dialogo principas*, t. 2: *Dialogas. Klausimas pavieniui. Tarpžmogiškumo pradai*, iš vokiečių k. vertė ir įvadą parašė Tomas Sodeika, Vilnius: Katalikų pasaulis, 2001, p. 37, 93.
- Didžiokas Vladas, „Mūsų teatro optiniai įspūdžiai“, in: *Baras*, 1925, kn. 1, p. 98.
- Girdzijauskaitė Audronė, „Scenografija“, in: *Lietuvių teatro istorija. Antroji knyga 1935–1940*, p. 143–188.
- Girdzijauskaitė Audronė, „Scenografijos ištakos ir šrėvės“, in: *Lietuvių teatro istorija. Pirmoji knyga 1929–1935*, Vilnius: Gervelė, p. 233–282.
- „Iš F. Komisarževskio minčių“, in: *Pradai ir žygiai*, 1926, Nr. 4/5, p. 100–109.
- Kairiūkštis Vytautas, „Naujasis menas“, in: Vytautas Kairiūkštis, *Straipsniai, paskaitos, dokumentai, laiškai, amžininkų atsiminimai*, Vilnius: Vaga, 1989, p. 34–35.
- Legkauskas Visvaldas, *Socialinė psichologija*, Vilnius: Vaga, 2008, p. 326.
- Lietuvių dramos teatro darbo pagrindiniai dėsniai, in: LLMA, f. 101, ap. 1, b. 2, l. 5.
- Lietuvių enciklopedija*, t. 4, Bostonas: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1954, p. 493.
- Maknys Vytautas, *Lietuvos teatro raidos bruožai*, Vilnius: Mintis, 1979, p. 46, 49, 88, 89.
- Mažeika Vytautas, „Valstybės teatro opera ieškojimų keliu“, in: *Lietuvių teatras 1918–1929*, Vilnius: Mintis, 1981, p. 229–277.
- Sruoga Balys, *Apie tiesą ir sceną*, Vilnius: Scena, 1994, p. 111, 115.
- Sruoga Balys, *Raštai*, t. 10: *Teatro kritika 1911–1929*, Vilnius: LLTI, 2005, p. 124, 186, 187.
- „Šokolado kareivėlis“, in: *Lietuvos žinios*, 1924-02-06, p. 3.
- Vaižgantas Juozas Tumas, „Du vaidinimu“, in: *Krašto balsas*, 1923-06-03, p. 3.
- Valstybinio dramos teatro vidujinės tvarkos statutas, [Kaunas], 1923, in: LLMA, f. 101, ap.1, b. 2, l. 8, 9.
- Vengris Antanas, „Lietuvių profesionaliojo dramos teatro formavimasis“, in: *Lietuvių teatras 1918–1929*, Vilnius: Mintis, 1981, p. 11–25.
- Vengris Antanas, „Vilkolakis ir Tautos teatras. Novacijų kryptis“, in: *Lietuvių teatras 1918–1929*, Vilnius: Mintis, 1981, p. 94–128.
- Мол Абраом, *Социодинамика культуры*, Москва, URSS, 2005, p. 129–130.

THE ARTIST IN LITHUANIAN THEATRE (1919–1925)

Raimonda Bitinaitė-Širvinskienė

KEYWORDS: stage design, dialogue, ingenuity, originality, tactics of artistic direction.

SUMMARY

In the early 1920s, Lithuanian artists began to discuss the peculiarities of collective creation and to understand the principles of dialogue characteristic to creative collaboration. At the time, those artists were well known creators, distinguished for their achievements in the professional field, for their practical, although not extensive, theatrical experience and their education in theatrical art. In the 1920s, the organization and structure of theatre did not support the use of artists' knowledge and skills. The hierarchic traditions of theatre impeded the beginning of a creative partnership with modern art.

At the beginning, while Lithuanian theatre was forming, artists began working in pairs. They were responsible for separate areas of stage design, the set and costumes, and searched inventively for a practical connection between theatrical components. The merging

of both the symbolic and practical elements of stage design entered into the polemics with the text; a scene could arouse associations and render the artists' original solution of a complicated situation. This was a real proof of the artists' creative partnership. The artists invoked their imaginative prowess as they connected the costumes and the set as material evidence of their creative process. They sought impromptu creation and performed the role of assistants, both to the director and to the actors, and proposed to reconsider the conception of theatre as a temple. Inventiveness was also put into practise when the characters with their unique characteristics connected costume and set design into a total whole. The director and the dramatic interpretation of the actors legitimated the artists' ideas, which contributed to the subsequent consolidation of intellectual theatre in Lithuania.

In the 1920s, artists influenced directly the important development of the autonomy of theatre in Lithuania. The long process of the integration of the artists' works revealed the peculiarities of Lithuanian theatre and its inherent conservativeness, which took time to overcome.